

TURÁNYI GÁBOR

A MESSZIRŐL JÖTT EMBER

JOHN PAWSON

A messziről jött ember, aki a múltat és a jövőt is elfogulatlanul fölmeri találni. Akit nem nyomaszt a mi történelmünk, aki kellő távolságtartással viszonyul, aki ráadásul olyan kiváló építész, hogy még hajót is tud tervezni...

Novy Dvurban mutatta meg oroszlánkörmeit, a ciszterci kolostor bővítésénél, ahol bizonyította, hogy ért a szerzetesek nyelvén.

Igaz, ott trappistáknak dolgozott, ám akár Hans van der Laan bencés szerzetes utódának is tekinthetjük.

Igaz, hogy ott új templomot tervezett, itt pedig „csak” a bazilika belső terét alkotta meg.

ÓNIX

Az ónixról menthetetlenül eszembe jut egy régi élmény. Pilinszky a büki kastélyban nekünk, építészeknek fölolvasta a Hármassoltár friss kéziratát. Elővette kosarából a zizegő papírokat, és utánozhatatlan hangján kimondta Ónix Lenke nevét. Akkor nem csak Lenke vált elevenné. Nekem azóta az ónix is élő anyag.

John Pawson az oltár anyagául nem csak a szépség miatt választotta az ónixot. Nem szimbolikus, hanem erős. Szükség van erre az esszenciális erőre, hogy az anyagi világ szellemivé lényegüljön.

Szükség van a kisugárzásra, a tömény fehérségre, hogy betöltse a teret. (Én titkon a padlót is ilyen átszellemült, szinte anyagtalán anyagnak gondoltam magamban...)

Szükség volt az ónix anyagára a rózsablaknál is. Nem csak azért, hogy a szellemi erő fokozódjon, hanem azért is, hogy a külső világ felé is közvetítsen. A világ felé, amellyel a bencések évszázadok óta meghitt barátságban élnek. *(„Benedek az élet külső körülményeit úgy próbálja megszabni, hogy a közösség szociálisan illeszkedjék ahhoz a földműves környezethez, amely őt körülveszi. Külön gondot fordít rá, hogy a monostor javaiból és fölöslegéből juttassanak a szegényeknek.)*¹

HANS VAN DER LAAN

„Van der Laan bencés szerzetes volt. Életműve szűk és tömör: mindössze három monostort, egy kápolnát és családi házat tervezett. Aminek fontosságát nem lehet eléggé kifejezni: érdeklődése egyetemes volt.

A vaalsi Szent Benedek monostorbővítésnél (1956-86) figyelhetjük meg a formák, anyagok és arányok egységes végigvitelét. Tévesen ítélnénk ezt monotóniának: ezek az elköteleződés jelei.”²

SZENT BENEDEK

„(Benedek) amennyire teheti, kilép a konkrét térből és időből, hogy Isten adhassa meg számára azokat az idő- és térelemeket, amelyekből élete megépül; ő többnyire csak a maga finom hangsúlyváltásait teszi hozzá mindehhez.”³

Tehát Szent Benedek komolyan veszi a tér és idő kérdéskörét. Szavaiból érezhető, hogy a konkrét tér fontos neki, ám a szellem szabadságát nem korlátozhatja.

„...a tér és az idő interferenciáinak misztikus élménnyé növelt gazdagsága nem a bepillantás, hanem a megpillantás élményét tekinti meghatározónak. A transzcendencia ily módon nem új valóságként, hanem a meglévő immanens valóság lényegének feltárulásaként mutatkozik meg az ember számára.”⁴

Kivételes lehetőség, hogy egy építészeti idea stabil szellemi alapokra épülhetett. Kivételes helyzet, hogy a Megbízó előbbre jár, mint saját közege. Előre lát. A szerzetes közösségnek is van víziója, nem csak az építésznek. A Megbízó valóságosan megbízója az építésznek, hiszen megbízik benne.

„A Regula keveset mond a monostor tereinek beosztásáról. A használatot alapvetően a praktikus szempontok határozzák meg. Ez alól talán csak az imaterem kivétel, amit másra nem szabad használni. A szerzetesek élete külsőségeiben alig különbözik a környékbeli földművesek életétől. A monostor maga (vagyis az épület

tárgyi világa a benn élőkkel együtt) azonban Benedek számára az „Úr háza”, és ebből sajátos viszony következik: minden és mindenki, aki vagy ami bent van, szent.

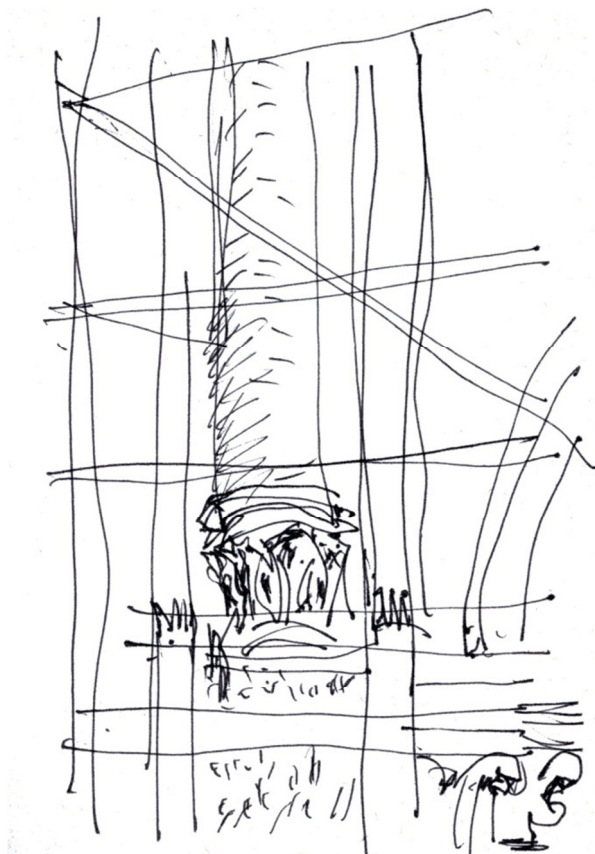
E szentség felfedezése válik a benn élők alapvető feladatává.”⁵

Az építész legfontosabb feladata, hogy ezt a felfedezést szolgálja. Tehát az építésznek nem „leképeznie” kell a szakralitást, nem „elmagyarázni” a szentséget, hiszen a maga eszközeivel úgyis képtelen lenne erre. Bár saját eszközei lehetővé tennék a történelem rétegeinek felidézését-bemutatását, ám ez a tevékenység elvonná energiáit a legfőbb feladattól, a szentség felfedezésének elősegítéséről.

AZ ÉPÍTKEZÉS (2012. áprilisában)

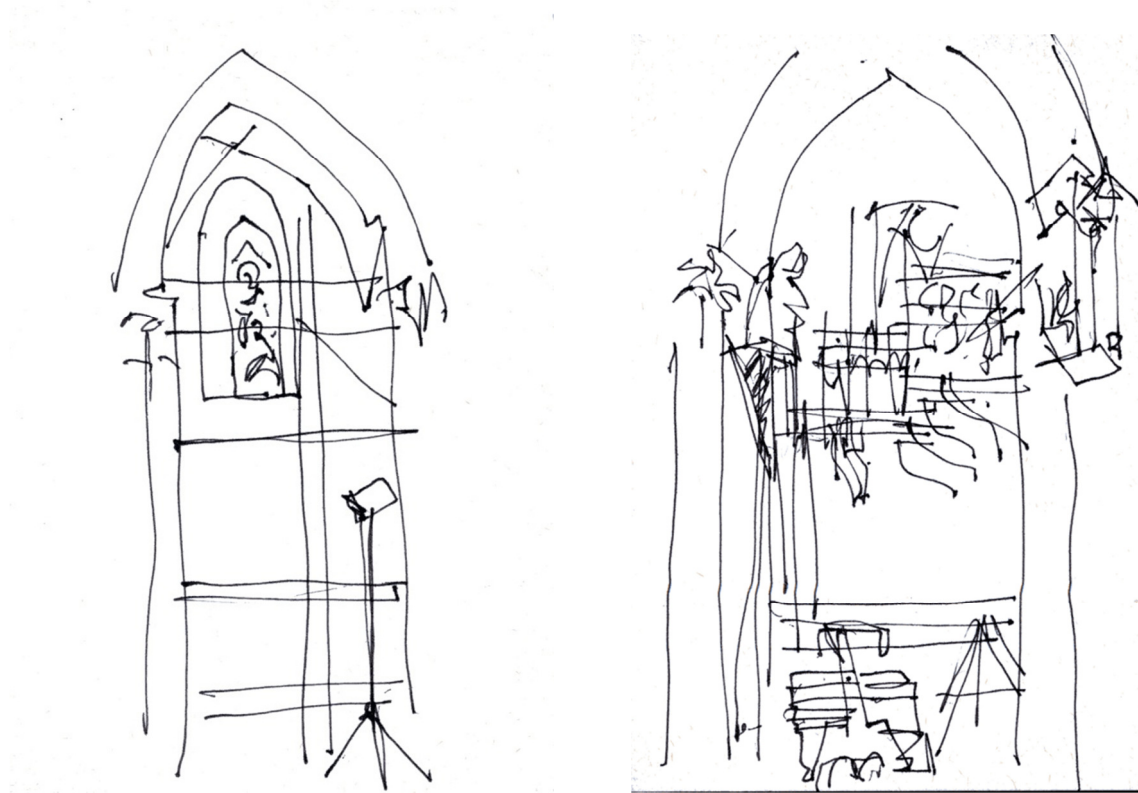
A templomtérben az építés sajátos levegője vibrál, annak ellenére, hogy nyugalom van. Ám ez másfajta nyugalom, mint amit megszoktunk egy templomban. Az állványok vibráló ideiglenességükkel a reménytelen befejezést sugallják.

A feldúlt padlószint egyszerre riasztó és reményteli. A földön sóderhalom meredezik és betonkeverő áll, ám kirajzolódik a végső padlóvonal.

A padlóburkolat néhány süttői mészkő mintadarabja már látható. A legfehérebb színű, tömött felületű 60X60X6 cm méretű, tömbszerű burkolóelem bízató. Vajon milyen lesz az ónix oltár közvetlen közelében?

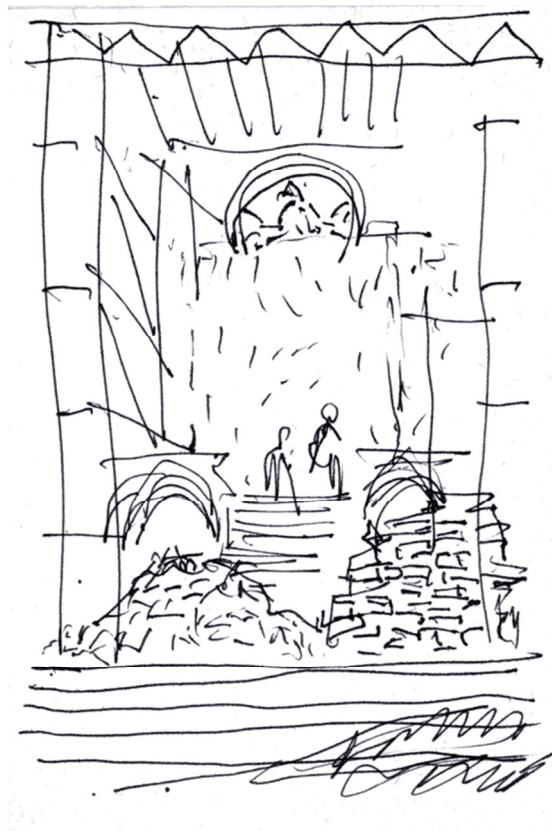

A beavatkozás eddigi legnagyobb hozadéka: a falak és pillérek megtisztított felülete. Itt valósulhatott meg teljességgel az eredeti pawsoni vízió. Ereje oly mértékű, hogy általa a főhajó majdnem időtlenné lett. Így csupaszon többet mesél a rétegekről és az időről. Látszólag csak a régmúltról szól, ám éppen ebben az állapotában beszél a teljes időről.

Miért mondom, hogy a főhajó csak „majdnem” időtlen? Azért, mert a falak fölött kifeszülő mennyezet, a restaurátorok minden igyekezete ellenére harsányabbra sikeredett a kelleténél.

A restaurátorok ott jártamkor épp a szentélyben a baldachinos oltáron dolgoztak, amely végül csak-csak ott maradt a szentélyben. Liturgikus szerepe mára kiürült, a pawsoni építészeti koncepcióban sem szerepelt, mégis ott maradt. Stornó Ferenc iránti tiszteletből?

A tiszteletre méltó mester munkássága valóban oly fajsúlyos, hogy baldachinos oltárának funkció nélkül is a helyén kellett maradnia?

T.G.rajzai

A BIZALOMRÓL

Pannonhalma világa újra és újra arról győz meg, hogy ez a Hely a bizalom helye. Természetes volt, hogy a Bencések az építész kiválasztásakor teljes bizalmukba fogadták John Pawsont és magyarországi partnerét, Gunther Zsoltot. Hiszen mindig is így tettek, amikor évszázadokon keresztül megbíztak az emberekben. Az utóbbi évtizedekben sem volt ez másképp. Megbíztak Hidasi Lajosban és Kiss Tiborban, majd Czigány Tamásban, Dick Sikkesben, Skardelli Györgyben, Szilágyi Klárában. A Bencés Rend ezer éven át folyamatosan bizonyította, hogy empátiával, hozzáértéssel és felelősséggel bánik a reá bízott Pannon Halommal. Nem kell Őt „felügyelni”.

MŰEMLÉKI SZEMPONTOK

Mint ahogy nincs külön egyházi és világi építész, úgy nincs műemléki és nem-műemléki építész sem.

Építész van, akinek víziója kell legyen a térről, az anyagról. Ez bizony kockázattal is jár, amely kockázatot az építésznek vállalnia kell.

A vizionálás magányos tevékenység. Még akkor is az, ha egy közösség akarata áll mellette, vagy a történelem ráakódásai inspirálják.

Ám a műépítész John Pawson esetünkben nem magányos harcos, hanem a megbízó Bencés rend alkotótársa. Ez a tény és az ezzel járó bizalom hitelesíti munkáját.

KONKLÚZIÓ

Pannonhalmának nincsenek szabályai, ám van Rendje...

De ettől nem szabálytalan, és nem „rendes”.

Pannonhalmának kockázatában is ereje van. Legtöbbször kockáztatott. Akkor is, amikor a ma már simulékonnyá és harmonikussá szelődött gimnáziumot és internátust felépítette.

(Hidasi Lajos-Kiss Tibor, 1940)

A kockázat: felelősségvállalás. Még akkor is, ha egy közösség vállalja a felelősséget.

A szárnyaló művészet és a skrupulózus tudomány dilemmája? Vitája? Mindenesetre Pannonhalma letette voksát az Élet igenlése mellett.

A derű mellett, amely nem ismeri a helyek szorítását és a történelem gúzsba kötöttségét, hanem előre néz.

Az a lényeg, hogy Műalkotás szülessen. Ha műalkotás születik, akkor már nem érdekesek azok a fogalmak, hogy megőrzés, tiszteletben tartás, felújítás, műemlékvédelem.

Hiszen a kulcsszó: a folyamat!

JEGYZETEK

1 VARGA Mátyás: *Kint és bent. A bencés szerzetesség tér-képe.*

Pannonhalma, Bencés, 2005. 29-30 (Bencés Lelkiségi Sorozat)

2 Katona Vilmos: *Hans van der Laan*, lásd <http://szakralis.wordpress.com/?s=Van+der+Laan+> (letöltve: 2012.07.31.)

3. VARGA Mátyás, i.m. 21.

4. Uo. 15.

5. Uo. 21-22.